

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРУКТУРНИХ ЗМІН
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ**

Монографія

Київ - 2019

УДК 339.9:338.432

ББК 65.5

Рецензенти:

Худолій Л.М., д. е. н., професор, завідувач кафедри банківської справи та страхування Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Росоха В.В., д. е. н., професор, головний науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного адміністрування ІНЦ «Інститут аграрного менеджменту».

Клименюк М.М., д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту управління економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Рекомендовано засіданням Вченої ради Національного університету біоресурсів і природокористування України (Витяг з протоколу №3 від 23 жовтня 2019 р.)

Укладач: кандидат економічних наук, доцент Наконечна К.В.

Світові тенденції структурних змін в сільськогосподарському виробництві: монографія / К.В. Наконечна – К.: НУБіП України, 2019. – 200 с.

У монографії «Світові тенденції структурних змін в сільськогосподарському виробництві» досліджуються структурні зміни в сільськогосподарському виробництві, аналізується досвід різних країн світу. За останні кілька десятиліть структура сільськогосподарського виробництва у всьому світі змінювалася. Представлений економічний аналіз факторів, що впливають на цю еволюцію. Стверджується, що продуктивні технології та державні інвестиції в НДДКР були і будуть залишатися основними факторами порівняльної переваги та конкурентної позиції, а також, підтримка державою досліджень та трансферу технологій, комерціалізація нових наукових відкриттів, глобальні тенденції та інвестиції в нові технології, та статус прав інтелектуальної власності. Загальними світовими тенденціями які і в подальшому будуть впливати на аграрний сектор є наступні: укрупнення розмірів сільськогосподарських підприємств, зменшення обсягів державної підтримки у сільськогосподарському виробництві, збільшення ланцюгів доданої вартості, лібералізація ринку землі, впровадження нових технологій, поглиблення спеціалізації господарської діяльності, забезпечення доступності фінансових ресурсів, глобальне потепління. Необхідно врахувати досвід різних країн світу щодо оптимізації структури сільськогосподарського виробництва для адаптації економіки України до нових викликів в глобальних умовах.

Для фахівців з питань аграрної політики, економіки сільського господарства, для студентів спеціальності 051 – «Економіка».

ISBN 978-617-7878-08-6

© Наконечна К.В., 2019

© НУБіП України, 2019

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	7
1.1. Методичні Підходи до визначення структурних змін в сільськогосподарському виробництві	7
1.2. Фактори структурних змін	22
РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІНИ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ ТА АГРАРНІЙ ПОЛІТИЦІ США	50
2.1. Розмір і спеціалізація, технології та інновації в сільськогосподарському виробництві	51
2.2. Вплив зміни споживчого попиту на сільськогосподарське виробництво	61
2.4. Довгостроковий погляд на структурні зміни в США	79
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ	85
3.1. Еволюція організації та структури сільськогосподарського виробництва в різних країнах світу	85
3.2. Вплив структурних змін в сільському господарстві на робочу силу	116
3.3. Вплив державної аграрної політики на структуру сільського господарства	124
3.4. Зміни розміру фермерських господарств та використання земель у Польщі	146
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕХОДУ ДО НОВОЇ ПАРАДИГМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	158
4.1. Сільське господарство як фактор економічного зростання	158
4.2. Можливості сільського господарства для забезпечення стабільного розвитку навколишнього середовища та для подолання бідності	165
4.3. Майбутні економічні виклики сільськогосподарського виробництва: структурні зміни в умовах зміни ринків, політики та технологій	179
Література	195

Вступ

Формування високоефективного сільського господарства відбувається в процесі його структурних перетворень. Очевидно, структурні зміни відбуваються безперервно, але в різні періоди з різною інтенсивністю: коли виробнича структура сільського господарства близька до оптимальної, зміни в пропорціях відтворення непомітні і незначні, в разі кризових ситуацій в аграрній економіці трансформації стають життєво необхідними і перетворюються в найбільш актуальні проблеми соціально-економічного розвитку.

Економіка України та її аграрна складова опинилась в гостру кризу в кінці 20 століття, коли стала здійснюватися системна трансформація. Економічна лібералізація кардинально змінила умови формування виробничої структури сільського господарства. Планове господарство виходило з заданої структури попиту населення на продовольство, що лежало в основі перспективного розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства.

Відмовившись від централізованого планування, українська економіка виявилася неспроможною швидко адаптуватися до нових умов господарювання, що можна пояснити відсутністю ринкової інфраструктури та управлінського досвіду ринкової взаємодії. Сільськогосподарський сектор виявився дезорієнтованим: що робити? в якому обсязі? як врахувати ринкові ризики в процесі проходження за умов, що змінюються попитом? звідки залучати інвестиції для модернізації сільського господарства?

Ці питання вимагали негайного вирішення, але в сформованих умовах переважно використовувався метод проб і помилок, який призвів галузь до значних диспропорцій у виробничій структурі і розбалансування кругообігу доходів і витрат, що формуються в аграрній економіці.

Фундаментальною передумовою кризового стану сільського господарства слід, очевидно, вважати соціалістичну індустріалізацію, що відбулася в 30-х роках минулого століття, яка визначила на довгі роки особливості формування

виробничої структури сільського господарства та розвитку сільських територій, що, безсумнівно, є взаємопов'язаним і взаємодоповнюючим. Саме тоді сформувалися основні базові структурні диспропорції. Склалися майже антагоністичні протиріччя між містом і селом. Це стосувалося і рівня і якості життя, і соціального статусу, і перспектив самореалізації підрастаючого покоління.

Еволюційний характер економічного розвитку перетворився в прискорене насильницьке конструювання економічної взаємодії на основі досить спірних і суперечливих принципів. В економічній політиці держави розвиток промисловості є першим пріоритетом становлення індустріального суспільства. При цьому економічні ресурси переорієнтуються на галузі, сконцентровані в містах та ресурсовидобувних провінціях, йдучи з сільських територій.

Урбанізація виснажує людський капітал села і суттєво гальмує перехід на новий технологічний уклад аграрної економіки. Саме в цей період зароджуються диспропорції відтворювального процесу і суперечності сучасної системи господарювання.

В цілому сьогоднішні тенденції в сфері структурних перетворень необхідно розглядати в історичному потоці змін умов економічної взаємодії. З огляду на інерційність соціально-економічних процесів, можна припустити, що повернення до ринкової взаємодії не приведе до негайного відновлення еволюційного процесу формування структурних пропорцій відтворення в АПК з того моменту, в якому він перервався. Що трапився період революційних змін залишив свій слід в сформованих тенденції другої хвилі системних перетворень.

Адаптація виробничої структури сільського господарства до постійно змінюваних умов суспільного відтворення формує певні тенденції його структурних перетворень. Очевидно, ці тенденції можуть бути осмислені та зафіксовані в економічній політиці держави, а можуть бути і приховані від суспільної свідомості, і тому виявляються зігнорованими, незважаючи на їх

об'єктивний характер. Перетворювальні процеси здійснювалися у відсутності чіткого бачення нового структурного вигляду сільського господарства.

Для зближення рівня життя міського і сільського населення України необхідно вдосконалювати виробничу структуру сільського господарства, виходячи з об'єктивних тенденцій її зміни. Роль сільського господарства в світовій економіці неухильно зростає, зростання ефективності виробництва вимагає відповідної виробничої структури, діалектика якої окреслює конкурентоспроможний профіль сільського господарства на глобальному рівні.

Загальними світовими тенденціями які і вподальшому будуть впливати на аграрний сектор України є наступні: укрупнення розмірів сільськогосподарських підприємств, зменшення обсягів державної підтримки у сільськогосподарське виробництво, збільшення ланцюгів доданої вартості, лібералізація ринку землі, впровадження нових технологій, поглиблення спеціалізації господарської діяльності, забезпечення доступності фінансових ресурсів, глобальне потепління. Необхідно врахувати досвід різних країн світу щодо оптимізації структури сільськогосподарського виробництва для адаптації економіки України до нових викликів в глобальних умовах.

Наукове видання

Катерина Віталіївна НАКОНЕЧНА

**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРУКТУРНИХ ЗМІН
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ
ВИРОБНИЦТВІ**

Монографія

Підписано до друку 02.12.19. Формат 60x84\16
Ум. друк. арк. 12,0. Обл.-вид.арк. 11,6
Наклад 300 прим. Зам. № 191222

Видавець і виготовлювач Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
вул. Героїв Оборони. 15, м. Київ, 03041.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4097 від 17.06.2011